

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2009. május 11.

**SZERB NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM**

МАТУРСКИ ЗАДАЦИ
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ**СРЕДЊИ СТЕПЕН****УПУТСТВО ЗА РЕШЕЊЕ И БОДОВАЊЕ**

Под појмом **град** подразумева се данас свако изузетно веће насеље. У средњем веку појам **град** означавао је пре свега тврђаву док већих насеља изван тих тврђава скоро није ни било. Наша **варош** појављује се тек у 15.веку, везан за почетак новог варошког, по доцнијем значењу грађанског начина живота.

У средњем веку, у доба честих ратова, многе насеобине морале су да се осигурају зидовима и кулама од евентуалних напада, односно да се оспособе за одбрану од њих.

Способност за одбрану била је, дакле, главни моменат при изграђивању тврђава, односно утврђења. Отуда је од највеће важности био избор места на коме ће се град подићи. У већини случајева, српски средњовековни градови били су постављени на врховима брегова и на раскршћу главних путева, сувоземних и водених. Њихово утврђивање углавном је зависило од тога шта је требало да бране: варош-престоницу, рударско или трговачко средиште, двор-летњиковац владаочев, задужбину-манастир или шта друго. Отуда се српски средњовековни градови могу поделити углавном у пет група.

У **прву групу** дошли би они градови који су били постављени «на истакнутим тачкама по граничним крајевима државе или уопште на стратешки важним местима главних комуникација». Они су имали задатак да штите клисуре и кланце, а били су обично на неприступачним местима, изнад путева и пролаза.

Другу групу чине градови који су бранили рударска места и тргове уз њих.

У **трећу групу** дошли би они градови који су бранили насеља, вароши, евентуално престонице.

Четврту групу сачињавали би градови који су заштићивали богате задужбине старих српских владара – цркве, манастире.

И, најзад **пета група** обухвата градове који су служили као сигурно склониште српских владара, повучени у неприступачне клисуре и гудуре, или су им служили као дворци за одмор и разоноду.

Према томе, сходно својој намени, тврђаве су имале аналоган изглед, то јест оне су тако изграђиване и утврђиване.

Стари Срби нису имали утврђене замкове у западноевропском смислу. Када су владари становали у тврђавици, то је било свакако у **донжону**, који је доминирао целим одбрамбеним комплексом. Врло су мало очувани остаци тих унутрашњих зграда за становање. За сада знамо да су их имали, од већих градова, само Смедерево и Звечан, а од мањих свега њих неколико, у првом реду Маглич.

Сви ти стари градови и градићи били су подешени углавном само за одбрабу од непријатељског оружја, те су стога готово сви без разлике грађени од камена ломљеног или отесаног, са врло дебелим и високим зидовима, који су на угловима обично имали четвртасте куле.

Док је било честих и оштрих опасности, град је /бург феудалаца, утврђен манастир или утврђење било које врсте/ био подешен за одбрану, и то у средњем веку превасходно за одбрану и борбу хладним оружјем. Кад се појавила артиљерија, град је

морао да мења своје првобитне облике и да се прилагоди новим условима борбе. Утврђења су морала бити укопавана у земљу и опкољавана дубоким рововима, да би била изложена што мање оку нападача. То је било тек у почетку 18.века. Зато се на неким градовима у Србији могу уочити све три фазе грађења, преграђивања и дограђивања. Губитак самосталности српске средњовековне државе поклапа се, углавном са временом увођења тешких топова у борбе око градова.

Док се о српским средњовековним градовима мало зна, о њима је ретко писано, а још ређе се неко бавио њиховим систематским проучавањем, за старе цркве и манастире се не може исто рећи. Њихова монументална и сјајна архитектура и фреске у њима су безмало све евидентиране, о њима су објављене многе књиге на нашем и страним језицима.

Упутство за решавање задатака даје могуће одговоре, а могу се примити и друга адекватна решења

1. Шта се подразумева под појмом град данас, а шта је реч значила у средњем веку?

Данас је град веће стамбено насеље, а у средњем веку је била тврђава или уврђење.

Шта је разлика између придева градски и грађански?

Градски је супротни назив сеоском, а грађански је реч која значи начин живота модерних видова у капиталистичком друштву.

Шта је разлика између град и град?

град – насеље, град – туча, лед

/3 бода/

2. Којег порекла је реч вароши од које речи је изведена?

Реч је мађарског порекла, а изведена је од речи „vár”

/1 бод/

3. Који су били чести ратови у средњем веку? Наведи два примера!

Напр. Немањићи у византијском рату и са Бугарима, Косовска битка ...

/2 бода/

4. Шта је најважнији аспект при избору локалитета за зидање градова?

Способност за одбрану, зато се они налазе у клисурама, бреговима, по шумама.

Од чега је то зависило?

Зависило је од тога шта су градови требали да бране.

/2 бода/

5. Шта је задужбина?

Задужбина је организација или објекат основан у сврху доброчинства.

Којом страном речју називамо још овај појам?

Фондација.

Наведи по једну задужбину у матичној земљи и у Мађарској!

Манастир Дечани, Манасија, Раваница ...

Текелијанум, Задужбина Јакова Игњатовића ...

/3 бода/

6. У колико група и по којем принципу се деле средњовековни градови?

У пет група:

- на стратешки важним местима
- близу рударских места
- утврђења око насеља
- тврђаве за одбрану цркава и манастира
- око владаочевих летњиковаца.

/3 бода/

7. Шта значи у овом контексту «стратешки важна места комуникације?»**Шта је прво значење речи «комуникација»?**

Најпогоднија места за напад непријатеља и одбрану, тј. сусрет две непријатељске војске.

/2 бода/

8. Како објашњаваш «аналоган изглед тврђава» у овом тексту?

Тврђаве су биле грађене сходно својој намени: напр. биле су огромних размера, ако су имале да бране велике градове, као Београд или Смедерево, биле су мање и слабије изграђене напр. ако су браниле рударско место.

/2 бода/

9. Шта су замкови у западноевропском смислу?

Сваки центар, у ком је требало шта да се чува или брани био је утврђен. То су били такозвани бургови, седишта феудалаца и манастири као седишта религиозних организација где је увек било материјалног богатства.

/2 бода/

10. Реши из контекста шта значи реч «дожон» у средњовековној архитектури!

Највиша кула на тврђави, утврђена као главно упориште. Та кула доминира целом околином.

/2 бода/

11. Где се налази Смедерево?

На десној обали Дунава на ушћу реке Жежава 48 км. од Београда.

Колико је отпр. стара и чему је служила смедеревска тврђава?

Основао га је Ђураћ Бранковић око 1430.г. за војне акције.

/2 бода/

12. Зашто су средњовековне тврђаве грађене од камена? Објасни!

Зато што су камене зидине могле одолевати «хладном оружју».

/2 бода/

13. Шта је «хладно оружје», а шта је артиљерија?

Хладно оружје: стреле, камење, сабље..., а артиљерија је «ватрено оружје», као напр. топови.

Зашто су се мењали градови појавом артиљерије?

Почело се с изградњом зидова и кула све јачих и виших. Утврђења су укопана у земљу и опкољавана дубоким рововима.

/2бода/

14. Чиме се истичу средњовековне цркве и манастири?

Изузетном архитектуром у европским размерама јединственом.

Шта су фреске, шта је живопис?

Фреске су зидне слике, а живописи илустрације на разне теме. Библијске, легенде о свецима, историјске композиције ...

/2 бода/

ОД ДАТИХ ЗАДАТАКА ТРЕБА ДА ИЗАБЕРЕТЕ И РЕШИТЕ ЈЕДАН**Оцењивање састављања текста**

Упутство за оцењивање даје само у одредницама садржајне компоненте решења који се очекују од ученика. Може се примити свако добро решење, иако одступа од датих одредница.

ПРАВОПИС И РУКОПИС

Правопис се оцењује према матурском упутству који је на снази. Наставник подвлачи ортографске грешке, затим према упутству одређује укупни број бодова за правописне грешке.

ОПШТИ КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕЊИВАЊА САСТАВА		
ИЗЛАГАЊЕ САДРЖАЈА	КОМПОЗИЦИЈА ТЕКСТА	КВАЛИТЕТ ЈЕЗИКА
-схватање и интерпретација теме, осврт на уводни текст -језичка и књижевна	-адекватност жанровским елементима текста -рашчлањавање, кохерентна	-сигурно знање стандардног језика -адекватна и разнолика

образованост, информисаност, афинитет за уочавање проблема, цитирање, објективност, аргументација тврдњи -лични однос према теми, заузимање става -спознаје о свету, култура мишљења	структура текста -размереност композиције -одржавање прописаног обима.	употреба речи, стил који је у складу са одређеним задатком -јасно, суштинско и егзактно излагање -течно састављање реченица и текста -читак, уредан рукопис
--	---	---

АРГУМЕНТАЦИЈА

/Минимално 500 речи /

У једном писму свом протектору Ђорђу Поповићу Ђура Јакшић узвикује чемерно: «И гледајте да неумрем као учитељ.» У тим се речима, укључујући и правописну погрешку, верно огледа Јакшић тога времена, са својом злокобном судбином и оскудним образовањем.

У приликама око 1860. године песник заиста није могао развијати свој природни дар. Јакшић је додуше од времена до времена доста читао, али све то није било довољно систематски, па је до краја свога живота остао гладан и жељан науке и сазнања. «Ја нећу да будем славан, оћу да знам штогод.» - каже Ђура у писму Дионисију Јакшићу. До читавога низа основних спознаја он је долазио тешком муком и уз велика одрицања, па је и о самом песничком занату тек наслућивао неке ствари, но ни у најосновнијима није ништа поуздано знао. Многе његове изјаве о властитом књижевном раду одају управо несхватљиву наивност и недостатак теоретске спреме, што без сумње чини још чудеснијим његов каснији песнички развитак и успех.

Млади песник у почетном стадију радова не држи много до појединости у својим радовима, за које зна да врве недостацима сваке врсте. Стога не само да допушта, него и тражи да други дотерују његове стихове, што се најбоље види из његових писама Ђорђу Поповићу.

«Него вам шаљем ове песме, па акоји за добре пронађете, а ви ји метите у Седмицу – поправите штовам се недопадне, коме, пунктове и све друге ситнице ...»

Напомена: Ову критику је написао хрватски критичар **Влатко Павлетић**. Ијекавски текст смо «екавизирали». Треба рећи да је ово само један одломак, у даљем Павлетић признаје Јакшићев велики песнички таленат. **Зато је наслов: Велики таленат – оскудна култура**

Аргументујте на основу овог одломка из рецензије да ли сте сагласни или несагласни оваквом оценом. Своје тврдње докажете најпознатијим песмама Ђуре Јакшића, те једном другом оценом, према којој је Ђура највећи песник српског романтизма. Можете се осврнути и на његов сликарски рад. Исправите правописне грешке!

Од ученика се очекују следећа знања и аргументи:

Зашто је Павлетић написао овакву рецензију? Да ли је ученик сагласан или није са таквом оценом; потврдити аргументима.

- За време школовања Ђуре Јакшића школе нису пружале довољно спознаја;
- Ђурине изјаве о слабости његовог књижевног рада упућују на његову скромност и на тежњу ка савршеном;
- Његове слабости се више огледају у драмским делима, као «Сеоба Србаља», «Јелисавета», «Станоје Главаш», због недовољног познавања историјских чињеница;
- Као песник иде властитим путем, утицај народне поезије код њега се мање осећа; он је био под извесним утицајем Петефија и Бајрона;
- Лирика је по вредности најзначајнији део његовог рада;
- Дескриптивна и љубавна лирика – величанствене лепоте природе, лирски и сликарски доживљене, проткане родољубивим мотивима; /Напр. Вече, Пут у Горњак, Ноћ у Горњаку, циклус Љубав/;
- Епелије – горка и болна истина о људском страдању /На Липару/;
- «Отаџбина» као најлепша химна националној снази и родољубљу
- Ђура је најјачи и најискренији у родољубивим песмама.

Скерлић каже: «Јакшић лиричар спасава Јакшића драматичара.» У Јакшићевој поетској дотераности и сликовитости испољава се и његов сликарски дар, зато ученикову радњу можемо посебно ценити, ако спомене бар једну слику /напр. «Ноћна стража»/.

Може се примити свако адекватно решење ако је довољно аргументовано.

АНАЛИЗА КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

Јаков Игњатовић је оснивач српског реалистичког, социјалног романа. Он пружа читав низ реалистичких романа и приповедака у којима сагледава кризу сентандрејског друштва изазвану његовим економским пропадањем.

Докажете ово анализом романа «Васа Решпект» и «Вечити нладожења», или на основу једног романа по избору.

/Минимално 500 речи /

«... Јаша је највише реалиста по самом методу; он посматра и бележи. Машту је потпуно одбацио: она је уосталом, код њега била врло слаба. Јаша је изблиза познавао свет који је сликао. Скоро све његове личности били су његови другови, познаници, рођаци. У својим опсервацијама Јаша се не задржава на спољним цртама, зато код њега скоро и нема описа. Али је зато он гледањем и испитивањем снимио унутрашњи карактер. Ми више знамо шта мисле, осећају и желе његове личности него како изгледају. У томе гледању, у тој примењеној опсервацији Јаша је успео потпуно да сачува објективност и безличност. Он ствари казује онакве какве су, прича оно што види и што свако може да разуме, а не казује нимало своје осећање поводом људи, ни симпатије, ни одвратност. Он је само хладан посматрач и приповедач; оцену, осуду или похвалу оставља читаоцима, којима даје само голе чињенице живота.

То је израз безличног реалисте.»

/Милош Савковић/

опсервација – запажање
- уочавање

Од ученика очекујемо следеће спознаје и анализу по упутству:

- Неки подаци из живота Јаше Игњатовића који детерминишу његово одређење за сликање Сентандреје и тадашњег сентандрејског друштва;
- Писац првог реалистичког романа са савременом тематиком;
- Запажање друштвених појава: обиље животне грађе, истинитих података о животу и људима о којима је писао;
- «Васа Решпект» као горка и реалистичка повест о друштвеном животу сентандрејских трговаца, занатлија и грађана;
- Лик Васе Огњана и његова трагична судбина, судбина породице његовог стрица, Саве Огњана;
- Вредност романа: животна грађа, претежни реализам у сликању изнетог проблема и приказаних ликова. «Вечити младожења» као широка слика друштвених и породичних односа српског грађанског живља у Сентандреји;
- Композиција: два дела – карактери старих сентандрејских трговачких генерација и живот млађих нараштаја;
- Породица Софре Кирића, трагикомична судбина његовог сина Шамике;
- Романи као документоване слике друштвеног живота;
- Идејна страна његових дела – слабости и вредност;
- Општекњижевни значај: својом оригиналном појавом први се у српској књижевности удаљио од романтичарске идиле и створио основу реалистичкој књижевности.

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА

У описној лирској песми песник казује своје осећање изазвано природом и њеним појавама. У описним песмама поред чистог описа природе често су испевана и песникова индивидуална осећања, изражена богатством стилских фигура. Упоредите Змајев романтичарски опис са Дучићевом дескриптивном песмом српске модерне!

/Минимално 500 речи /

МОЈЕ НЕБО, ЈЕР ЈЕ МУТНО

Моје небо, јер је мутно;
Моје сунце, јер је село;
Моје цвеће, где год које,
Јер је тако невесело.

Моји врти, моја поља,-
Јер је тако сузна трава;
Моје звезде, - јер се крију;
Моје доба, јер свет спава.

Моје стазе, - јер су пуне, -
Кад су моје, идем њима;
Моја гора, - јер се сада
Нико о њу не отима.

Гора стрепи на све стране,
Ка да пропад свету слуги;
Само лишће кашто шане:
Слободно је уздахнути!

/Ј. Јовановић Змај/

ЈАБЛАНОВИ

Зашто ноћас тако шуме јабланови,
Тако страсно, чудно? Зашто тако шуме?
Жути месец споро залази за хуме,
Далеке и црне, ко слуге, и снови

У тој мртвој ноћи пали су на воду,
Ко олово мирну и сиву, у мраку.
Јабланови само високо у зраку
Шуме, шуме чудно, и дрхћу у своду.

Сам, крај мирне воде, у ноћи ја стојим
Ко потоњи човек. Земљом према мени,
Лежи моја сенка. Ја се ноћас бојим
Себе, и ја стерпим сам од своје сени.

/Јован Дучић/

Очекивања:

Указивање на паралеле, на заједничке, сличне и различите поетске и садржајне елементе у две песме, поетски израз у романтизму и модерној.

- Змајева песма из Ђулића увелака носи у себи све изражајне елементе романтизма, утицај народне поезије;
- Песма је прожета тугом, песникова суморна мисао изражена у живописној слици неба, сунца, звезда, вртова ...;
- По садржају песма је бележење светла и таме, пејзажа са наведеним сликама као некадашњом срећом и епитетима уз њих, који у супротности светлих слика одају песникову тугу: небо мутно, цвеће невесело, сузна трава ...;
- Стих «Слободно је уздахнути» сугерише да Змај са доживелом породичном несрећом живи исто тако нераздвојно као са некадашњом срећом.

По расположењу Дучићеви «Јабланови» су сродни Змајевој песми пејзажним оквиром, сетом и сликом усамљености и пролазности;

- Док се Змајева песма заснива на конкретној трагедији, одише ритмом и сликама народне поезије, Дучићев алегорични израз, као и код свих симболиста и парнасоваца, уопштава, а не даје конкретне појединачне болове: «Ја се ноћас бојим/Себе, и ја стрепим сам од своје сени»...;
- Дучић пејзаж слика као стање душе, немира и стрепње, неке нејасне слутње;
- Дучићеве слике су пуне финим нејасноћама, песма је сва у метафорама и симболима;
- Змајев лични бол и Дучићева загонетна стрепња;
- Одлике стихова, ритма и песничких слика карактеристичне у романтизму и модерној књижевности.

	Максимални	Постигнути број бодова
Разумевање текста	30	
Састав Садржај	30	
Композиција	10	
Језик	30	
Укупно	100	